

En vädjan till samvetet

"BANNLYS en gång för alla begreppen 'Tyskland' och 'Indien'. Det finns helt enkelt inte något sådant som 'Tyskland' och 'Indien'. Minns i stället det som är verklighet — så och så många miljoner människor, likadana som ni och jag, lever i Tyskland och Indien och har precis samma förmåga att lida som ni och jag. Tills denna sanning inte endast har blivit intellektuellt omfattad, utan också känslomässigt upplevd, är en sund lösning av världens problem en omöjlighet." Dessa ord kunde vara motto till bokförläggare Victor Gollancz bok. Det är en skrift med politiska syften, men med huvudsakligen moraliska argument. Den vädjar till de enskilda människornas samveten om medkänsla, fördragsamhet och försoning, den begär besinning och mildhet av segrarna. Gollancz bakgrund ger honom den position som behövs för att skriva en sådan bok. Han är jude, kristen, engelsman och socialist — ingen har mera lidelsefullt bekämpat nazismen, anpassningsviljan och den eftergivenhet som icke är tolerans, utan köpsläende med ondskan. Hans vilja att övertyga läsaren, eller rättare att göra läsaren medveten om sina egna moraliska känslor, är så intensiv att man får intrycket av ett ivrigt samtal. Men ingenstädes verkar Gollancz egenrättfärdig eller i dålig mening moraliserande. Sällan känner man inför en bok så starkt att en god och ärlig människa talar för goda syften.

VICTOR GOLLANCZ:
Västerlandets värden i fara.
Hökerbergs.

Pris 8: 50.

I talet om och i behandlingen av de besegrade finner Gollancz ett "förakt för medlidandet" som innebär ett förnekande av de värden för vilka de västerländska nationerna sagt sig strida. Han citerar brittiska statsmäns och generalers uttalanden om tyskarna. Man säger att det tyska folket skall hållas vid liv, "inte på grund av medkänsla, utan emedan det politiskt sett är önskvärt", man förbjöd under den första ockupationstiden all förbindelse mellan militären och civilbefolkningen för att tyskarna skulle inse djupet av sin skuld och sin förnedring, man uttrycker sig som om alla tyskar — antinazister, barn, kvinnor, äldre — vore ansvariga för de grymheter den nazistiska ledningen begått. "Om vi får tro våra män i officiell ställning, så måste vi tänka att medlidande och barmhärtighet inte endast är omöjliga att tillämpa i praktiken, utan att de är direkt vanhedrande och att det är en grundläggande etisk plikt att inte ha någonting att skaffa med dem. Så genomgående är denna nya mo-

ral att till och med sådana personer som alldeles uppenbart i stor utsträckning eller helt och hållet i sina handlingar bestämmas av humanitära motiv ändå med läpparna hyllar den... De förefaller att vara rädda för att folk annars skall anse dem vara dåliga människor."

Denna hårdhetens lära utgör en seger för de nazistiska tänkesätt som det gällt att besegra, dess konsekvens är att de mänskliga känslor som det är kristendomens och västerlandets ära att ha inplantat skall fräntas sin betydelse som handlingsmotiv och ersättas av långfristiga politiska mål. Men även försöken att rättfärdiga hårdheten med åberopande av dessa mål är i grunden irrationella. Det sägs dels att tyskarna är stridslystna och rovgiriga till sin natur, "slaktardrängar" enligt lord Vansittart, och att de därför måste hållas nere, dels att varje besegrad nation längtar efter hämnd och måste berövas förmågan att hämnas. "Jag ämnar inte säga någonting om det första argumentet; det beror i bästa fall på okunighet och kan vederläggas på en halvtimme med hänvisning till varanda lärobok i europeisk historia. Tänkesättet beror på den nazistiska rasläranas smittsamhet. Det är pinsamt att upptäcka att till och med en del av mina judiska stamfränder, vilkas ras har fått lida mest av detta tänkesätt, själva fallit offer för samma gift." Det andra argumentet kan användas i vilken riktning som helst: det kan också sägas att ett besegrad folk skall behandlas med mildhet för att inte dess hämndkänslor, som under inga förhållanden för all framtid kan bemästras med yttre tvång, skall bli helt dominerande.

Beslutet i Jalta och Potsdam kan, skriver Gollancz, sammanfattas i fyra ord: annekteringar, massförflyttningar, utplundring och ekonomiskt slaveri, allt detta som i Nürnbergsprocessen var huvudpunkter i anklagelsen mot nazistledarna. Mest fruktansvärda var de snabbt och brutalt genomförda folkförflyttningarna. "Om människornas samvete någonsin återfår sin känslighet, skall dessa förflyttningar betraktas som en evig skam för alla dem som krävde dem och tillät dem. Allt som allt var det omkring fjorton miljoner tyskar som berörts eller kommer att beröras av dessa åtgärder. Och eftersom många tycks förutsätta att unga män saknar hjärta att känna med och nerver att lida med, så kan det tilläggas att majoriteten utgjordes av kvinnor, gamla män och barn." Att väldiga tyska områden överlämnas åt Ryssland och Polen försvarades vid beslutens fattande av de brittiska ledarna såsom rationell politik; att England gick med på saken berodde inte, framhöll Churchill, endast på ryska påtryckningar. Senare har uppfattningen ändrats. I sitt Fultontal i mars 1946 vände sig Churchill mot de ohyggliga tvångsförflyttningarna i öster. Men då var det för sent.

Gollancz uppmanar sina landsmän att avstå mera näringsmedel till tyskarna. Det vanäras engelsmännen, skriver han, att ha två till tre gånger högre näringsstandard än tyskarna, att själva leva i relativ

Umåga, medan stora delar av det öska folket icke är långt ifrån det slände som rådde i Belsen och Buchenwald. Om regeringen tog initiativet till större uppföringar, skulle folket, troget sina kristna och humanitära traditioner, villigt följa parollen.

Det är till alla människor, men framför allt till sina landsmän, som Gollancz vädjar. Han tror — kanske är jag på den punkten en smula chauvinist, skriver han — att britterna mer än något annat folk genom tiderna vänt sig vid en viss "anständighet" (ett blygt ord för godhet och redbarhet), som hindrar dem att anamma hårdhetens nya evangelium. På amerikanerna räknar icke Gollancz på samma sätt; i USA är, anser han, den kapitalistiska kamp- och tävlingslustan alltför stark. Kommunismens ideal är desamma som liberalismens och socialismens, men det är medlen, icke målet, som präglar kommunismen som politisk rörelse. För att vinna ett avlägset mål användes de mest fruktansvärda metoder: lögn, polisvalde, erövringar, tvångsarbete. Det tragiska är att dessa medel icke leder till målet, utan tvärtom gör detta mål omöjligt att nå, ty det är medlen, handlingarna i nuet, som påverkar människorna, och dessa kommer därför genom kommunismen att bli alltmer oförstående för humanitetens och frihetens ideal.

Åtskilligt finns att kritisera hos Gollancz. De etiska grundsatser från vilka han utgår kan inte gärna i sin

helhet godtas av andra än kristna; för övrigt är de långt ifrån klart och konsekvent utformade. Hans tillämpning av dessa grundsatser verkar i vissa punkter godtycklig, i andra orimligt schematisk. Men Gollancz bok stimulerar i sin helhet inte till kritik, utan till tacksamhet och glädje. Inom ett folk som det svenska, där hämndkänslan inte har eggats genom personliga lidanden, borde hans vädjan till medkänslan inte möta motstånd. Under kriget ville vi alla att Sverige skulle förbli neutralt — trots vissheten att det även var vår sak det gällde. Det vore föraktligt om vi sökte få ett slags andraklassplats bland segrarna genom att efter kriget tillägna oss den mest genomskinligt falska av alla heroiska attityder — hårdhet och intolerans mot de besegrade

Herbert Tingsten